

До спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)

ВІДГУК

опонента, доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Мукан Наталії Василівни

про дисертаційне дослідження **Цицюри Ксенії Валеріївни**
«Професійна підготовка майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки в
університетах Китайської Народної Республіки»,

представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Вивчення досвіду Китайської Народної Республіки в підготовці бакалаврів з бізнес-економіки для використання в економічній освіті України наразі є дуже актуальним з кількох причин. По-перше, вивчення китайського досвіду може сприяти розвитку ефективних стратегій економічного розвитку та підприємництва в Україні, роблячи освіту в цій галузі більш глобально зорієнтованою та конкурентоздатною. По-друге, економіка цієї країни швидко зростає і випереджає за обсягом інші країни, тому вивчення її стратегій і методів може стати у нагоді українським студентам, які бажають вивчити сучасні техніки управління, маркетингу та фінансів. Також, розуміння підходу до організації бізнесу у Китайській Народній Республіці може сприяти розвитку економічних зв'язків між Україною та Китаєм, що, своєю чергою, стимулюватиме обмін технологіями, інвестування та розвиток експортно-імпортних відносин між двома країнами. Тому, актуальність теми дисертації Цицюри Ксенії Валеріївни «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки» не викликає сумнівів.

Дисертаційне дослідження Цицюри Ксенії Валеріївни виконано відповідно до зведеного плану науково-дослідної роботи Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України і пов'язане із науковими дослідженнями «Наукові засади управління якістю вищої освіти в контексті чинного законодавства України» (РК № 0117U002379), «Трансформація професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритого університету

післядипломної освіти» (РК № 0120U104637).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 3 від 19 лютого 2020 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31 березня 2020 р.).

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Ретельний та всебічний аналіз наукової праці Цицюри К. В. уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, що мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки і практики. Дисертанткою проаналізовано стан дослідження проблеми в педагогічній науці та практиці, уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження. Виявлено провідні тенденції професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки. Визначено та обґрунтовано чинники забезпечення якості професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки. Виконано компаративний аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки та України, а на основі порівняльного аналізу обґрунтовано рекомендації щодо використання позитивного досвіду КНР у підготовці економістів в закладах вищої освіти України.

3. Нові факти, одержані здобувачкою.

У дисертаційній роботі Цицюри К. В. *уперше* в теорії вітчизняної професійної освіти *виявлено й обґрунтовано* провідні особливості професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки, що відображено у визначених тенденціях (полікультурність, білінгвальний характер, аксіологічна спрямованість професійної підготовки, цифровізація вищої економічної освіти, проектування освітнього процесу на компетентнісній основі та управління змінами в економічній освіті) і в таких чинниках її ефективності: спільна залученість установ рівня держави та провінцій у забезпеченні професійної освіти бакалаврів з бізнес-економіки, системне оновлення матеріально-технічної бази ЗВО за підтримки міністерств КНР, підтримка державою міжнародної академічної мобільності учасників освітнього процесу, активне залучення стейкхолдерів до професійної підготовки економістів, підтримка проектної діяльності та її системна взаємодія з іншими видами професійної підготовки, зв'язок змісту підготовки зі сталим розвитком суспільства та економіки, тривіневість формування змісту підготовки, що забезпечується спільною залученістю держави, провінції та ЗВО, забезпечення компетентнісно-орієнтованого змісту підготовки, професіоналізація вивчення англійської мови як обов'язкового компоненту ОПП, впровадження продуктивних методів і

технологій в навчальний процес, сприяння професійному розвитку науково-педагогічних працівників, які забезпечують підготовку бакалаврів з бізнес-економіки, єдність зовнішнього та внутрішнього контролю професійної підготовки економістів.

Уточнено зміст поняття «підготовка бакалаврів з бізнес-економіки» у контексті виокремлення його ключових видових ознак та забезпечення якості, що передбачає цілеспрямований неперервний процес опанування здобувачами вищої освіти сукупності базових та прикладних професійних знань, умінь, норм поведінки, навичок та досвіду в сфері економіки й бізнесу, розвитку суспільно важливих цінностей і професійних якостей як системи компетентностей для виконання спеціалізованих завдань і прикладних проблем за фахом та здійснення успішної економічної діяльності в межах країни та за кордоном.

Подальшого розвитку набули науково-педагогічні положення щодо організації професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки у закладах вищої освіти України з урахуванням ідей Китайської Народної Республіки щодо комплексного забезпечення оволодіння здобувачами освіти англійською мовою, технологіями Інтернет, бізнес-етикетом та культурою зарубіжних держав для здійснення ефективної економічної діяльності в КНР та за її межами.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації та публікацій Цицюри К. В. дає підстави для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів.

Вивчення джерельної бази (215 найменувань, з них 102 – іноземною мовою), а також практики закладів вищої освіти Китайської Народної Республіки та України уможливило виокремлення суперечностей між: потребою українського суспільства у фахівцях з бізнес-економіки інноваційного типу і недостатнім рівнем врахування актуальних тенденцій азіатських країн щодо такої підготовки; визнанням світовою спільнотою економічних досягнень КНР, що ґрунтується на якості підготовки фахівців з бізнес-економіки, і відсутністю досліджень чинників ефективності такої підготовки; необхідністю реалізації в національній освітній практиці позитивного досвіду підготовки бакалаврів з бізнес-економіки КНР як країни з проривною економікою і нерозробленістю рекомендацій щодо впровадження такого досвіду.

Науковий апарат, викладений у вступі, дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, що зумовило використання теоретичних і практичних методів наукового дослідження.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечені комплексним аналізом значної кількості джерел; використанням відповідних методологічних підходів до дослідження та комплексу взаємопов'язаних методів

з метою розв'язання визначених завдань і досягнення мети дослідження; ефективним впровадженням матеріалів та результатів дослідження у роботу закладів системи вищої освіти України.

Дисертацію підготовлено на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми і методами її дослідження. Позитивне враження справляє оформлення роботи, візуалізація дослідницького матеріалу, додатки.

Зміст поданих анотацій відображає зміст дисертації, висвітлює її суттєві аспекти й основні положення.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня.

5. Значення для науки і практики одержаних авторкою результатів.

Безумовно, дисертаційне дослідження має важливе значення для науки і практики. Результати дисертаційного дослідження, розроблені рекомендації щодо використання позитивного досвіду підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки, зокрема підрозділ «Зарубіжний досвід розвитку цифрової компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти» методичного посібника «Професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників в умовах відкритої освіти», авторський міждисциплінарний спецкурс «Формування професійної компетентності майбутніх економістів в університетах Китайської Народної Республіки» впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України.

Вважаємо, що матеріали дисертації можуть бути використані науково-педагогічними працівниками вітчизняних університетів для оновлення освітньо-професійних програм підготовки майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки, навчальних планів, підготовки навчально-методичних посібників, конспектів лекцій і семінарських занять із теорії і методики професійної освіти та порівняльної педагогіки, а також дослідниками у процесі організації подальших наукових студій із порівняльної педагогіки.

Про це йдеться у документах, які підтверджують впровадження результатів дослідження в освітній процес, зокрема Київського національного економічного університету (довідка № 01/12-720 від 06.10.2023 р.); Інституту професійної освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка № 02-15/296 від 09.10.2023 р.); Національного транспортного університету (довідка № 1490/13 від 10.10.2023 р.); Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України (довідка № 01-02/667 від 18.10.2023 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Основні ідеї, матеріали, положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх економістів у

зкладах вищої освіти України; враховані у процесі роботи над забезпеченням якості вищої освіти та освітньої діяльності; під час виконання подальших досліджень у галузі професійної підготовки фахівців за економічними спеціальностями.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечується логічною структурою роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Логіка і послідовність викладу тексту наукової праці відповідає розв'язанню завдань дослідження для досягнення його мети. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення, а також унаочнюють таблиці, рисунки і додатки.

У першому розділі «Теоретичні засади професійної підготовки бакалаврів бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки» презентовано стан дослідженості професійної підготовки економістів в університетах Китайської Народної Республіки в педагогічній науці та практиці. Обґрунтовано поннятево-категорійний апарат дослідження, визначено та схарактеризовано провідні тенденції професійної підготовки майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки.

Другий розділ «Визначення якості професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки» присвячений висвітленню специфіки завдань і методики дослідження, презентації визначених чинників якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки та студіюванню проблеми забезпечення ефективності підготовки майбутніх бакалаврів з бізнес-освіти в університетах Китайської Народної Республіки.

У третьому розділі «Використання закладами вищої освіти України позитивного досвіду професійної підготовки економістів в університетах Китайської Народної Республіки» представлено специфіку виконання та результати компаративного аналізу професійної підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки та України, а також підготовлені авторкою рекомендації щодо використання в закладах вищої освіти України позитивного досвіду підготовки бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки.

У мовно-стилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

8. Дискусійні положення, рекомендації та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення

отриманих результатів, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. У розділі 1, зокрема п. 1.1, йдеться про те, що освітні програми університетів Китайської Народної Республіки характеризуються не тільки перевагами, але й недоліками у порівнянні із такими ж програмами, що їх пропонують заклади вищої освіти в Європі та США. На наш погляд, дисертантці варто було більш детально охарактеризувати слабкі сторони освітніх програм китайських університетів та обґрунтувати, чому авторка вважає їх типовими для вищої економічної освіти азіатських країн.

2. Вважаємо, що зміст п. 2.3 можна було б оптимізувати, включивши більш детальний опис процедури проведення глибинних інтерв'ю з керівництвом Інституту економіки та викладачами кафедри бізнес-економіки Цзясінського університету (с. 125-126).

3. Заслугове на позитивну оцінку виконаний авторкою компаративний аналіз змістового, операційного та організаційного компонентів освітніх програм підготовки майбутніх економістів у двох країнах. Проте, на наш погляд, варто було б схарактеризувати та порівняти специфіку забезпечення якості освіти та освітньої діяльності китайських та українських університетів.

4. Заслугове на дослідницьку увагу п. 3.2, в якому здобувачка, на основі виконаного дослідження, презентує рекомендації для вітчизняних закладів вищої освіти щодо можливостей використання позитивного досвіду китайських університетів. Позитивно оцінюємо виокремлені рекомендації для державного рівня вищої освіти та інституційного. Проте, на наше переконання, робота виглядала б ще більш удосконаленою, якби дисертантка представила рекомендації окремо: для науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти.

5. Оскільки в українському науковому просторі досвід Китайської Народної Республіки щодо організації вищої освіти є представлений тільки окремими розвідками, вважаємо за доцільне рекомендувати авторці обміркувати можливість опублікування монографічного видання, зокрема українською та китайською мовами. Це дасть можливість вітчизняним та китайським колегам ознайомитися з конструктивними ідеями двох країн для їх подальшого впровадження в систему вищої освіти.

9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Наукові результати та основні положення, висновки і рекомендації достатньо повно викладено у 35-ти публікаціях (із них 27 – одноосібні), серед яких: 6 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 5 – в зарубіжних періодичних наукових виданнях (з яких 3 статті – у виданнях, що включено до міжнародних наукометричних баз (2 статті – у міжнародній наукометричній базі Scopus, 1

стаття – у міжнародній наукометричній базі Web of Science), 23 тез – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, 1 одноосібний підрозділ методичного посібника.

Обсяг друкованих праць та їхня кількість відповідають чинним вимогам. Аналіз наукових публікацій та дисертаційного дослідження Цицюри К. В. вказує на відсутність академічного плагиату, фабрикації та фальсифікації, що підтверджується й результатами перевірки рукопису дисертації Цицюри К. В. за автоматизованою системою Unicheck.

10. Висновок. Отже, рецензоване дисертаційне дослідження Цицюри Ксенії Валеріївни на тему: «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів з бізнес-економіки в університетах Китайської Народної Республіки» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки і практики.

Вважаємо, що дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка Цицюра Ксенія Валеріївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Опонент:

професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки та
інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Наталія МУКАН

Підпис Мукан Н.В. засвід.
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ